

IZZIV ZA LEVIČARSKO
USMERJENO ZNANSTVENO-
RAZISKOVALNO ZAVEZO
MEDOSEBNE IMPLIKACIJE
SODOBNE ZNANOSTI V
DOMENI TRŽENJA RENATA ŠRIBAR

Povzetek

Prispevek analitično-interpretativno preizprašuje vlogo posameznice in posameznika v reprodukciji »vladnosti«, ki se tudi v znanosti reproducira skozi brezskrupulozno zastavljeno trgovanje in birokratizacijo. Analiza vključuje avtoetnografijo določene situacije v raziskovanju (nelegitimni in nelegalni prevzem vsebinsko zaključenega projektnega predloga za razpis EU). Kljub antropološki in sociološki umestitvi se obravnava veže na feministično epistemsko zaledje, tj. medpresečni pristop v opredelitvi pozicionalnosti raziskovalke–avtorice in koncept znanstvene samoumestitve oz. pozicioniranja. Druga epistemološka referenca je tako umevanje odnosa med vednostjo in izkušnjo, ki daje moč kompleksnemu tematiziranju lastnega izkustva v družbenih hierarhijah. Prav odsotnost pospeševanja,boljšanja odnosa vednost – izkušnja botruje zdrsom »levičarskih« znanstvenic in znanstvenikov, ki na menedžerski ravni reproducirajo oblastna razmerja. Poskus podreditve v avtoetnografski situaciji avtorica beleži s pisnim gradivom in »telesnim spominom«. Skozi občutke telesnega nelagodja, kjer odzvanja situacija diskriminacije in izključitve v raziskovalnem menedžeriranju, postaja telo »izginjajoče«, a obenem tudi instanca »obračunavanja« s »pogostimi praksami«, če že ne kar tiho uveljavljenimi neetičnimi normami, ki obvladujejo znanost.

Renata Šribar je samostojna raziskovalka; e-pošta: renata.sribar@guest.arnes.si.

Teoretsko izhodišče študije, zaobjeto v naslovu, bi utegnilo brez pojasnila spodbuditi skepsu kolegic in kolegov, ki se izogibajo pripoznavanju idejnih, ideoloških in drugih eksternih (sistemskih, strukturnih) pogojev znanstvenega raziskovanja in njegovih temeljnih usmeritev. Četudi navedena umeščenost znanosti velja za celo polje tega človeškega delovanja, je vendar najdostopnejša za preiskujoč pogled na področju družboslovja in humanistike. Idejno-ideološka polarizacija levo-desno, ki se je v politiki in gospodarstvu od začetka devetdesetih let preteklega stoletja začela mehčati zaradi dominacije trgovanja nad vsemi drugimi možnimi utemeljitvenimi državami v človeškem delovanju, kot drugod tudi v znanosti obstaja v sledeh, ki pa ne učinkujejo bistveno na same sistemske in strukturne pogoje delanja znanosti. Na ravni strukturnih odnosov in posameznih situacij/dogodkov vednost o razmerjih moči, udejanjenih skozi neoliberalno načelo trgovanja, ni prevedena v konkretizirano analizo in interpretacijo. V slovenski sociologiji, antropologiji, filozofiji in navsezadnje tudi v študijah spolov »levičarsko« danes pretežno napotuje na individualne in timske sprege analize in interpretacije obstoječih neoliberalnih znanstvenih razmerij. V medosebnih odnosih jih spremljajo deklaracije o nuji medsebojne cehovske solidarnosti, kar se izide v drobna dejanja dejanske solidarnosti, ki pa ne zarežejo v sistemsko pogojeno in strukturno uveljavljeno izkoriščanje po znanstvenoraziskovalni hierarhiji skozi birokratizacijo raziskovalnega polja in tiho uveljavljanje negativnih norm. Medtem ko smo nekdaj brali, brale Foucaulta z mislijo na mehanizme makrooblastnih instanc, medtem ko smo zatem začele razbirati delovanje oblasti v sleherni osebi, ki pa je bila tista druga, se danes lahko in moramo kot skupnost in posameznica, posameznik ozreti nase. Analitično-interpretativno (in ne več zgolj z vidika formalne etike in mnenjsko vladajoče moralne zapovedi o medsebojni solidarnosti) bi se morale, morali lotiti lastne vključenosti v reprodukcijo vladajoče oblasti. Še brezobzirnejša je v učinkovanju, kadar ne gre za faktično oblastno soudeležbo, tj. za prevzemanje funkcij v akademskem in raziskovalnem aparatu. Danes množično živimo Foucaulta skozi odnos s stanovsko bližnjo osebo, s katero mešetarimo tudi za najmanjše oblastne položaje. Ob tem se pri sebi ali naglas opravičujemo, da smo zgolj v oblasti kralja z odsekano glavo (Dolar 2011). Še nikdar ni bilo tako dobre priložnosti spoznati ga v kompleksnem razmerju izkustva in vednosti z intimne bližine: ujeti lastna utelešenja oblastnih zapovedi in prenesti refleksivna neugodja psihičnih mehanizmov njihovega ponotranjenja.

Uvodni odstavek se osredinja na jedro pričujoče tematizacije v znamenje akutnosti problema. Lotila se ga bom transdisciplinarno, predvsem z vključevanjem spoznavnih in raziskovalnih orodij – konceptov in metod antropologije (avtoetnografski pristop), sociologije s feminističnimi študijami (medpresečni pristop) in z disciplinarno presežnim transformativnim namenom pričujoče študije. V tem okviru bom, in to še posebej upravičuje umestitev na polje transdisciplinarnega, koncipirala lastno raziskovalno intimo v pogojih aktualnega znanstvenega trga s transparentnim ciljem lastne transformacije (procesiranja sebstva in subjektivitete z resubjektivacijo) in z željo po transformiranju določenega profesionalnega kroga. Posebej pozorna bom na sledi ideoloških razmerij znanosti iz perspektive levo-desnih idejnih delitev, izhajajočih iz političnega diskurza. Tematizacija me bo spočetka vodila do znanstvenega subjektiviranja, ki ga bom vezala na koncept znanstvene samoumestitve; gre za delo, izhajajoče iz, a ne omejeno na refleksijo lastne mnogotere lociranosti v družbi oziroma kompleksne pozicionalnosti (poslovenjeno

položajnosti). Položajnost konceptualno združuje različne identitetne »aspekte« (Maher in Tetreault 1993, 119) oziroma, s primernejšim izrazom, medpresečne vire družbenih delitev, ki formirajo sebstvo. V obravnavi samoumeščanja (angl. *positioning*, v Haraway 1988, 584) je poudarek na opredeljevanju perspektive, ki bi jo lahko zmotno prepoznali kot pogled z mesta v mreži vednosti. Slednje v nasprotju s perspektivo kot funkcijo utelešene vednosti predpostavlja misel brez telesa, instanco psihične strukture, ki spoznava na pogon sublimacije. Utelešena vednost pa se navezuje na družbeno matrico, na množstvo medsebojno križajočih se delitev, ki se postvarjajo in metaforizirajo v nerefektiranem, divjem ritmu raziskovalnega in univerzitetno-pedagoškega vsakdana. Kompleksna lociranost oziroma položajnost je spoznavno formalno predhodna samoumeščanju v analitično-interpretativno delovanje (prav tam, 583). V analizo – interpretacijo, ki sta obenem že konstrukcija znanja in vednosti, uvede razmislek o izkušnji, ki pa je ambivalenten koncept, zadevajoč dvosmeren odnos med živetim in spoznavanim. Če o njem mislimo na ravni subjekta raziskovanja v pogojih neoliberalnega trženja znanosti in v idejnem območju intelektualno-raziskovalnega levičarstva, je treba opustiti idejo o njegovi dialektični naravi. Nasprotno, tu naletimo na vrzel med spoznavnim in živetim, ki ne spodbuja spiralnega pospeševanja vednosti – izkušnje v prid udejanjanju etičnih norm in vrednosti živetega v raziskovalni in akademski sferi. Vednost nam daje moč tematiziranja izključevanja in diskriminacije, izkustveno izključevanje in diskriminacijo utrjuje.

Spoznavni in metodični pristop

V okviru študijske teme se je v napredovanje najprej ponudilo vsaj dvoje. Prvi zastavek se nanaša na položaj »levičarske« znanstvenice in znanstvenika, ki naj ne bi bila odporna proti lastnemu mainstreamovskemu oblastnemu umeščanju v sferi dela. Drugi se nanaša na avtorsko instanco – raziskujočo in pišočo, ki naj to, kar vidi in izkuša v drugi, drugem in sebi (etično vprašljiva oblast), v procesiranju lastne refleksije spravi na plano. To je možno zgolj ob pogoju, da je početje odrešeno stigme narcisizma in omejujoče samokritike. Avtobiografski antropološki pristop, utemeljen v avtoetnografski metodi, uporabni tudi v družboslovju (Chang 2008, 46), je bil sprva razumljen kot ustrezen in obenem metodološko preprost, a se je zaradi teme in odnosa do vpletenih zapletel. Umeščeni vpogled v dominantno -oblastniško osebno in subjektivno na ravni konkretne situacije v raziskovanju ni niti metodološko povsem preprost, odpira vprašanje sprejemljivosti neobičajne raziskovalne prakse v Sloveniji in, kar je najpomembnejše, tudi vprašanje etičnosti pristopa. Kot kritično-analitična raziskovalka se ne morem več skriti za drugo, okrivljeno osebo ali več njih. Nisem več samo vpletena prvoosebna popisovalka in interpretka dogajanja v analizi primera, v katerem je ona sama objekt krivičnega odnosa, temveč postajam soustvarjalka situacije z enormnim etičnim prekrškom ter ustvarjalka njene študijske in tekstovne konstrukcije. Problematičnost fenomena ni v samih prekrških in zdrsih iz perspektive domnevno vladajočih vrednot, temveč v dvojnem vrednotnem diskurzu: vemo, kaj je prav in kaj bi se spodobilo, obenem načela uveljavljanja v znanosti legitimirajo, *normalizirajo* to, kar naj bi veljalo za odklonsko. Tu tiči eden izmed vzrokov, da se nekatere, nekateri med nami ne lotevamo načrtnega utrjevanja lastne pozicije moči v standardnih hierarhičnih razmerjih znanstvenega raziskovanja.

Z osredinjenjem raziskovalnega objekta v sami sebi, s procesiranjem samoopazovanja in samorefleksije se obenem procesiram kot subjekt; s tem pa v analiziranem primeru drugi, druga v situaciji in njenih posledicah izgubita na pomenski teži. Soodnosnost postane skozi raziskovalno delo in avtorsko pisanje transparentno parcialno razumljena in omejena na sicer kompleksno mikrolokacijo v družbeni strukturi. Če povzamem pričujoči epistemološki in metodološki vložek, lahko postopek zvedem na dve medsebojno speti formalizirani perspektivi: sociološko, strukturno umestitveno in antropološko, situacijsko avtoetnografsko.

V skladu z avtobiografsko antropologijo (disciplina) in avtoetnografijo (metoda) bom tudi v nadaljevanju zapisovanja spoznavnih perspektiv uporabila časovni kriterij. Potemtakem se moram vrniti na področje feminističnih študij in sociološke aplikacije medpresečne metode v analizi družbenih delitev in opredeliti svojo kompleksno položajnost. Uporabila jo bom avtorsko specifično, v okviru, ki sem ga predstavila na posvetovanju o intersekciji (Mirovni institut 2011). Intersekcijskega, tj. medpresečnega pristopa v tem smislu ne razumem več kot zgolj specifičnega analitičnega orodja, s katerim lahko, denimo, v območju kvalitativne medpresečne analize formiramo občutljivo kategorizacijo izključenih in diskriminiranih družbenih skupin v kvalitativnem, mešanem in kvantitativnem raziskovanju (McCall 2005, 1782). Tokrat izpopolnjujemo navedeno metodo s prenosom na področju spoznavne samoumestitve. Skratka, medpresečno metodo tu avtonomno uporabljam kot kvalitativno orodje za samoumestitev, v okviru katere bom povezala lastno glede virov družbenih delitev kompleksno in hierarhično položajnost ter njeno v tem primeru dovolj premočrtno povezanost z vednostno umeščenostjo, ki jo reflektivno zavzemam. Postopek, ki naj bi pomenil predvsem gradnjo spoznavnega okvira, ozadja ali izhodišča, postaja obenem že razlagalno orodje.

Objekt raziskovanja: situacija z udeležbo

Kot članica formalne skupine znanstvenic, ki je zaradi diskretnosti do vpletenih ne morem imenovati in v katero sem bila povabljen kot samozaposlena v raziskovanju (zasebna raziskovalka, registrirana pri Javni agenciji za raziskovalno dejavnost RS), sem sprejela nalogo, da vsebinsko in organizacijsko izpeljem slovenski del prijave projekta na razpisno temo spola in raziskovanja¹ v sodelovanju z mednarodnim konzorcijem. S to ponudbo sem bila konstruirana kot zrela raziskovalka (skozi spolno, starostno, poklicno delitev in delitev po formalno manj pripoznanih raziskovalnih referencah). Zaradi samostojnega statusa in zaradi izteka tekočega raziskovalnega projekta sem bila prepoznana tudi kot časovno razpoložljiva, nasploh pa tudi vsebinsko in po vztrajnosti primerna za nepriljubljeno delo na projektni vlogi (delitev po občem profesionalnem statusu, trenutni situaciji, po disciplinarnih in tematskih investicijah). Kar je delalo situacijo že v izhodišču dvoumno, je bilo prekrivanje mojega lastnega negotovega raziskovalnega statusa v tem obdobju z negotovim institucionalnim statusom projektne vloge v slovenskem delu, saj se je že na začetku izkazalo, da kot pričujoča formalna skupina projekta ne moremo prijaviti. V času, ko je bil vsebinski del vloge že napisan in ga je potrdil mednarodni konzorcij, se je izkazalo, da v treh izobraževalnih in raziskovalnih ustanovah v javnem in v enem primeru tudi zasebnem sektorju morebiti pridobljenega projekta bodisi ne bi smela voditi (primer zasebne raziskovalne organizacije) bodisi me ne bi želeli zaposliti kot koordinatorko v slovenskem delu (primera dveh ustanov v

javnem sektorju). Ker je postal položaj projektne vloge tako negotov, konzorcij pa je pričakoval končno in stabilno rešitev, sem se ponovno obrnila na eno od dveh javnih raziskovalnih ustanov s ponudbo, da prepustim slovensko koordinatorsko vlogo kateri od redno zaposlenih, sama pa poskrbim tako za svoje delovne naloge zunaj redne zaposlitve v okviru morebiti pridobljenega projekta kot tudi za vključitev ene od zainteresiranih bližnjih kolegic. Pogajanja z direktorjem ustanove in njegovo odgovorno osebo za izvedbo evropskih projektov so potekala netransparentno; stanje je bilo kaotično tudi zaradi vključitve javnega raziskovalnega zavoda, v katerem dela kolegica, v organizacijsko shemo prijave in s tem morebitno projektno izvedbo. Navsezadnje se je izšlo tako, da bi bile vse sodelujoče razen mene vključene prek obeh ustanov, sama pa naj bi sodelovala po podjemni pogodbi s ponižujočo ponudbo glede plačila z argumentacijo, da druga rešitev zakonsko ni možna. Med pogajanj, med katerimi sem se trudila za transparentnost in razumevanje situacije druge, drugega,² sem bila spočetka v veliki meri zanikana na službeni (negotovost statusa zasebne raziskovalke) in osebni ravni (starost). Direktor se je namreč zaradi institucionalnih povezav strateško odločil predvsem poskrbeti za mojo kolegico, kar je uvedel z vprašanjem, ali je v svoji ustanovi eksistenčno varna, »saj je danes težko najti koga pod petdesetim letom, ki je redno zaposlen«. Sama sem se tako umestila z več kot petdesetimi leti starosti in s prekarno zaposlitvijo zunaj norm sprejemljivega v preseku starosti in zaposlitvenega statusa. Na koncu pogajanj, ki so imela formo trdega navajanja pogojev sodelovanja brez možnosti konstruktivne komunikacije, sem se odpovedala ponudbi. Nato mi je bila naknadno ponujena delna zaposlitev v primeru pridobitve projekta, a pod istimi finančnimi pogoji. Ob tem naj navedem, da je projektni predlog v slovenskem delu, ki sem ga vsebinsko zasnovala, že glede na temo razpisa in delitev dela po državah v soglasju s konzorcijem povsem ustrezal mojim referencam na področju študijev spolov in feministične teorije. V predvideni zasedbi slovenskega raziskovalnega tima sem bila tudi edina z referencami na področju aplikativnega dela projektnega predloga. V zastavljeni organizacijski shemi in s predvidenim plačilom bi to pomenilo velik presežek v delu za plačilo, ki naj bi po približni oceni znašalo osmino pridobljenih sredstev za skupaj tri vključene raziskovalke in menedžerko projekta. Tudi to ponudbo sem odklonila z argumentom, da je ne morem sprejeti brez vrnitve (znanstvenega) koordinatorstva slovenskega dela vloge in morebiti pridobljenega projekta v slovenskem delu, ki bi vključevalo članstvo v znanstveni svetovalni skupini konzorcija. To, izhodiščno možnost pa je zavrnil direktor. Ko sem ga obdolžila kraje projektnega predloga, sem dobila nejasno ponudbo, da se bomo skupaj odločali v primeru pridobitve projekta, pri čemer naj bi sodelovala tudi oseba iz konzorcija (sic). To sem spet zavrnila sama, saj se mi je zdelo absurdno, da mi je bila naknadno ponujena zaposlitev, ki bi mi omogočala slovensko znanstveno koordinatstvo, a je bilo slednje zame dokončno izgubljeno. Kompleksna položajnost se v opisani situaciji povsem refleksivno ujema z umestitvijo v mrežo vednosti: vsebina projektnega predloga v slovenskem delu se namreč nanaša na refleksijo položaja in možnosti raziskovalk in mehanizmov za izboljšanje, pri čemer je poudarek na kompleksnih diskriminacijah: spol v preseku s starostjo, z disciplinarnim poljem in s kariernim potekom. V življenjski empiriji sem izkušala materializacijo feminističnih tez o znanstvenoraziskovalnih hierarhijah. Zame je to na ravni znanja in vednosti prispevalo k prepoznavanju mehanizmov razmerij moči

na navidezno kolegialni, celo službenodomačnostni ravni. Nelegitimni prevzem projektne vloge s strani ustanove, ki naj bi analitično obravnavala stanje in nato uvedla paradigmatško spremembo na področju spola in raziskovanja, je pokazatelj sodobnih neoliberalnih kontroverz. Znotraj teh sem se lahko hierarhično presežno vzpostavila na dva načina, kot feministični subjekt ekskluzivne vednosti in etike, a slednje na račun ekonomskih eksistenčnih možnosti. Z vidika psihoanalitskega razumevanja bi bila lahko ta poteza histerična (Copjec 2002), če bi predpostavljala investicijo temeljne varnosti v možnost moralne držbe. Toda ni bilo tako, vendar ne zaradi sekundarnih virov ekonomskega preživetja, temveč zaradi zaupanja v lastne vire vednosti, znanja in kompetenc, raziskovalnih povezav, in sicer neznačilnega, a vendarle pripoznanega kariernega statusa. Menjava obeta dobrega mednarodnega projekta za ohranitev osebnosti in profesionalne integritete se v tem primeru ni kazala kot vprašljiva, še posebej v primerjavi z menjavo moralne in poslovne integritete za manipulativni zaseg projektne vloge, ki se je iz moje perspektive zgodila na drugi strani. S tem bi zadevo lahko zaključila, če se ne bi nudila v obravnavo povedna »normalnost« direktorjeve geste, izpeljane ob pomoči dveh zaposlenih v ustanovi, zadolženi za evropske projekte, in raziskovalke, ki je prevzela vlogo slovenske koordinatorke projektne vloge in morebiti projekta. Kako deluje tisto, kar je v sodobnih slovenskih pogojih znanstvenega raziskovanja prikrito normalno, bom skušala razložiti prav tako v okviru opisane situacije v nadaljevanju. Ker gre za značilne detajle in močne čustveno-čutne odzive, bom ob tem zamenjala metodo. Po pogledu skozi kompleksno položajnost, ki se v tem primeru neposredno veže na umeščenost v referenčni mreži znanosti in vednosti, bom uporabila avtoetnografski pristop. Utemeljila ga bom na naslednjem dokumentiranem gradivu, ki sem ga uredila kronološko in tematsko: izmenjavi elektronske pošte z vpletenimi v projektno vlogo, na dnevniških zapiskih in utelešenem spominu.

Avtoetnografija neke izgube: med bližino in odtujitvijo

Avtobiografski pristop v antropologiji (skozi avtoetnografsko metodo) ni narcistična zastranitev na disciplinarnem polju niti profana znanost ali njena literarizacija; izkustveni in spoznavajoči »jaz«, ki ga vzpostavlja, je antropoloko refleksiven – in kar je še pomembnejše, je glas skepticizma do scientizma (Okely 1992, 2–12); slednji zaznamuje tako izvirno pozitivistično konstrukcijo antropolokega subjekta raziskovanja v opazovanju z udeležbo, kar ugotavlja povzeta avtorica Judith Okely, kot tudi vladajoče smernice produkcije znanja v humanistiki in družboslovju. V metaznanosti, »pripovedi gospodarja«, se odraža v organizacijskih in vrednotnih načelih. Avtoetnografijo, kot je razvidno, uporabljam skupaj z drugimi metodami raziskovalnega in sočasnega tekstovnega procesiranja, epistemološko-konceptualnim vpogledom in medpresečnim pristopom, s predpostavko, da v največji možni meri omogoča razvidnost situacij, ki uhajajo razumevanju strukture. Strukturna razmerja v njih so praviloma preveč kompleksna in netransparentna zaradi čustvenih investicij in ozadenjskih strategij akterk in akterjev ter posebnih in spreminjajočih se kulturnih pomenov. V vsakem primeru pa avtorica avtoetnografije ostane strukturirana po prej navedenih kategorijah, tj. utelešena na presekah osi družbenih delitev (prim. Hastrup 1992, 118, 119).

Iz tega strukturiranega reda izpade pripoved »živete izkušnje« (prav tam, 119), a zgolj navidezno, saj je dejansko ni možno misliti zunaj sprege z vednostjo, ki je

vezana na kompleksno položajnost subjekta.³ Podobno funkcijo strukturnega izvzetja ima »persona« (Okely 1992, 14). Sama raven osebnega, ki na prvi pogled uhaja strukturi, predhodno tematiziram skozi zvestobo sebi glede moralne zapovedi in etičnega sistema. Realizira se z odpovedjo temu, da bi se pustila kupiti za poravnavo etičnega zdrsa drugega, tj. direktorja ustanove v opisani situaciji nelegitimnega prevzema projektne vloge. Mojca Urek vrzel med zapovedanostjo institucionalnih vlog, ki v polju raziskovanja vključujejo različne tehnike pridobitniških manipulacij, in osebno potjo prav tako razloži na način, ki sebstvu, identitetni vlogi zasebne osebe ohranja status posebnega, strukturno izvzetega: »Zdi se, da se v življenju pomikamo na eni strani med gospodujočimi scenariji in institucionalnimi biografskimi urniki, ki trasirajo naš življenjski projekt, in na drugi strani skozi identitetno delo, s katerim si nalagamo neuniverzalne in enkratne izteke« (Urek 2005, 204). Opisana izvzetost osebnega velja zgolj v situaciji »biti zunaj« vladajočih razmerij v situaciji, ne pa nasploh zunaj določenega strukturnega reda. V opisanem primeru se sama, v trenutku, ko sem zunaj vladajočih raziskovalnih hierarhij, z lahkoto identificiram s statusom in preživitvenimi možnostmi kolegic, magistric in doktoric znanosti, ki se niso vpele v institucionalizirano raziskovanje in so primarno delovno aktivne v nevladnem sektorju.

Preden pristopim k opisu in s tem interpretaciji ali kar konstrukciji⁴ *incidentov* v opisani situaciji, ki jih bom večinoma utemeljila na »telesnem spominu« (Okely 1992, 16), dnevniških zapiskih in arhivu elektronskih komunikacij, naj uvedem temeljno izhodišče te situacijske avtoetnografije. Njeno jedro je utemeljeno na fenomenu bližine in oddaljenosti v percepciji in soustvarjanju dogajanja. Iskanje institucionalnega krova za projektno vlogo ni bilo zamišljeno kot antropološki teren, vendar sem svoje celotno delo v okviru Komisije za ženske v znanosti razumela tudi skozi vlogo sociologinje na delu in antropologinje na terenu, ki zaradi svojega specifičnega statusa, zaznamovanega s kar največjo možno prekarnostjo dela, skupaj z institucionaliziranimi kolegicami in kolegi sokonstruira lastni *avtsajderski* status v vladajoči raziskovalni strukturi in kulturi. Situacija je bila emotivno in somatsko toliko intenzivnejša, kolikor bolj sem bila *potopljena* v svoj teren, kolikor bolj je direktor ustanove, ki je nelegitimno prevzela in nato oddala projektni predlog v okviru mednarodnega konzorcija, menjal odnos in se iz lojalnega podpornika feminističnih kampanj in refleksij, za katerimi sem stala, spreminjal v brezobzirnega menedžerja. Kljub soudeležbi kolegice in dveh zaposlenih v ustanovi je bil vir incidenta tako statusno-hierarhično kot odnosno prav on. Osebna in profesionalna prizadetost, ki jo še zdaj lahko razbiram v spominu na telesne drže in počutje, sta bili obenem tudi pogoj možnosti dovolj hitrega sprejemanja menjave odnosa in uvida, kaj se dogaja. Ti dve ravni spoznavanja, prepletajoči se »epistemologiji intime in odtujitve« (Keane 2003, 240, 241), sta vključevali tako spoznavanje *drugega* kot tudi same sebe v novih razsežnostih, tj. prvega kot utelešenje koncepta neoliberalnega menedžerja in same sebe skozi odtujevanje sebi sami kot osebi,⁵ ki ji sicer ni treba poudarjati svojih raziskovalnih kompetenc in utrjevati znanstvene samozavesti; v dani situaciji pa sem čutila prisilo, da izpostavljam svoje reference, a sem ob tem izgubljala delovno in osebno samozavest. Samorefleksija na tej točki je pokazala, da znanstvene discipline, v okviru katerih delujem, tj. feministična antropologija in teorija, študije spolov niso enoznačni vir hierarhične delitve.

Na obči ravni sem tako deprivilegirana (denimo, v okviru splošnih razpisov in glede možnosti za pedagoško delo, vključno z nosilstvom predmetov v uveljavl-

jenih predmetnikih), na ravni specifičnega (tematski razpisi, vabljeni predavanja, projektne akademsko-aktivistične sprege) je moje delo lažje pripoznano, a kot se je izkazalo v obravnavani situaciji, tudi slednje v primeru prestopa v birokratsko-menedžerski in trgovski diskurz v raziskovanju ne velja več.

Pričujoča avtoetnografija se tako nanaša na izkušnjo prečenja meje (angl. border crossing experience, v Chang 2008, 73) vsaj v dveh okvirih. Z manipulativnim prevzemom projektnega predloga, tj. s sofisticirano krajo je kultura raziskovanja, v kateri sem se skušala etablirati kot šibko institucionalizirana alternativa, dobila novo, nepričakovano razsežnost. Medtem ko sem v grobem že pristala na dejstvo, da se zaradi nasprotovanja določenim vladajočim normam neetičnosti v udejanjanju raziskovalnih hierarhij⁶ preprosto ne morem več scela odvrnati od posameznih kolegov in kolegic, pa na to novo obliko neetičnega v slovenskem raziskovanju nisem želela niti mogla pristati. Zato se je – sicer ne takoj, a med procesiranjem pričujoče avtoetnografije – tudi status zasebne raziskovalke, ki me je zaradi manka institucionaliziranih možnosti raziskovalnega in akademskega dela v nespecifičnih zaposlitvenih oblikah silil v ponižujoče »pobiranje drobtinic«, pokazal kot nemogoča rešitev.⁷ Kot povzeto bi težko ugotovila, ali je manipulativen prevzem projektnega predloga (in v primeru njegovega uspeha tudi samega projekta) ena izmed normaliziranih, tj. prikrito normativnih oblik vzdrževanja formalnih hierarhij v raziskovanju. Gotovo pa ni daleč od pogostih praks uporabe idej, tem, tez, konceptov, ugotovitev, argumentacij brez navajanja ali konsenza s hierarhično privilegiranih mest tistim, ki s(m)o nižje na formalnih kariernih stopnjah.⁸

Etika, etiketa, estetika

Ambivalenten odnos do nosilk in nosilcev neetičnosti v znanosti, zlasti raziskovanju, ki sem ga do opisane situacije zmogla ob odkritem opozarjanju na problem, je v zelo majhnem segmentu zadeval lastne koristi. Če že, so bile te neločljive od prevladujoče korektnih izmenjav v kolegialnih krogih. Potemtakem lahko zatrdim, da sem bila v zelo majhni meri soudeležena v značilnem raziskovalnem in akademskem trgovanju, kar mi je v skladu s poznavanjem razmer popolnoma zožilo polje delovanja; k temu je gotovo prav tako prispevala neprestana tematizacija neetičnih razmer v neposrednem soočanju.⁹ Kolegialnost kot profesionalno-prijateljska vez pa je bila tudi pomemben dejavnik v soustvarjanju obravnavane situacije, saj sem bila prepričana, da bo zaradi nje možno doseči sporazum, ugoden za vse udeležene.

Na tej točki argumentacije moram zastaviti etično razsežnost nekoliko širše. Četudi bi poimenska konkretizacija situacije prispevala k spoštovanju vladajočih deklariranih etičnih norm v raziskovanju, me od tega odvrta etična zapoved avtoetnografije, ki je enaka, kot velja za celotno polje etnografskega raziskovanja. Tako delno pristajam na pravila ameriškega *Institutional Review Board* (IRB), kot se uveljavlja v celotnem anglosaškem območju in posledično tudi pri nas. Prikrita so vsa imena in poimenovanja: oseb, institucij, razpisa. Drugemu osnovnemu etičnemu pogoju, informiranemu pristanku, sem se odpovedala najprej iz že navedenega vzroka, da antropološki teren v situaciji ni bil načrtovan. V raziskovalni razsežnosti se je dogajanje vzpostavilo ob zapletu kmalu po začetku dogovarjanja o sodelovanju, četudi je bila v tistem trenutku ideja o besedilu zgolj latentno prisotna. Avtoetnografija pričujoče situacije je kljub temu etično in metodološko upravičena.

Legitimna je iz perspektive njene prenoviteljske moči: v tej luči se je treba odpovedati anglosaški kolonizaciji v znanosti in se oddaljiti od njene oblastniške zainteresiranosti (Denzin in Giardina 2009, 16); slednja se navsezadnje odraža tudi skozi oblikovanje specifičnih etičnih zapovedi, ki omejujejo transformativni, zdravilni, performativni, samoodločujoči vidik raziskovanja (prav tam, 26–29). Na metodološki ravni je manko informiranega pristanka možen, ker ni šlo za intervjuvanje, ki *a priori* zahteva informirane sodelujoče, pogosto navedene poimensko. Poleg tega je avtoetnografija situacije glede metode mejna raziskovalna zvrst, zelo podobna analizi primera, kjer pa konsenz (na strani obravnavane institucije, oseb) ni etični pogoj. Že sam izraz, ki se pogosto uporablja za podobne etnografske raziskave, avtoetnografska analiza primera, kaže na mešano zvrst iz metodološke perspektive.

Če se vrnem na tematizacijo etike v raziskovani situaciji, lahko kot uvod v naslednji sklop postavim tezo, da se neetičen in nemoralen odnos simptomatsko naslanja na manko etikete.¹⁰ To se je dejstveno izkazalo v danem primeru in bi lahko vzbudilo pozornost v smislu, da bo razvoj dogodkov zame neugoden. Toda povzročilo je zgolj začudenje in slab občutek. Navedeni manko vpljdnostnega pripoznanja je, namesto da bi privedel do »spoznanja«, zadel lastno telo, ki je sicer vir občutka (avtentične) navzočnosti. Postala sem minimalizirano, izginjajoče telo. Ob tem ne bo odveč pojasnilo, da telo razumem tudi kot instanco estetiziranja in tovrstnih investicij v medosebnih srečanjih na vseh ravneh, tudi službenih. Estetizacija na tem mestu ne meri na značilno moško-žensko heteronormativno estetizirano erotizacijo ženskega telesa, saj slednjega ne razumem na ravni foucaultovsko zapovedane »feminilnosti« – gre za željo po potrditvi prisotnosti tudi skozi lečo estetsko zastavljenega telesa ne glede na finančne zmožnosti in aktualne anatomske in fiziološke značilnosti. V situaciji je bilo tako telo degradirano na več ravneh. In moški pogled, ki ga je doletel in skeniral, sem zato lahko razumela zgolj v najbanalnejšem pomenu. Moje izginjajoče telo je postalo predmet in razlašeni fenomen, ženska = seksualnost oziroma banalni znak stopnje seksualne privlačnosti ali njenega manka.

Momenti raziskovalno-menedžerskega trgovanja in odzivanje nanj

Za interpretacijo/konstrukcijo dogajanja v situaciji brezskrupuloznega trgovanja se moram vrniti k opisovanju, tokrat preciznejšemu. Ponudbo, da prepustim vodenje in organizacijsko stran mednarodnega projektne predloga v slovenskem delu, sem direktorju posredovala tako po elektronski pošti kot telefonsko; sprva je izrazil veselje, nato pa me je vprašal, ali pričakujem, da bom v primeru pridobitve projekta polno zaposlena v njihovi raziskovalni ustanovi.¹¹ Na to sem se odzvala z začudenostjo, mentalno negotovostjo in s prvim znamenjem fizičnega nelagodja, saj je bilo vendar jasno, da bi bilo sredstev za to premalo. Poudarila sem, da stojim za pravično delitvijo sredstev v primeru pridobitve projekta, pri čemer se mi je zdelo, da skušam pokazati, kakšnih odnosov si želim. Na svojo solidarnost do kolegice (ki je zaposlena v drugi ustanovi) pri delitvi financ sem opozorila tudi še v elektronskem pismu. Odgovorjeno mi je bilo, da finance v tej fazi niso problem.¹² Na sestanku 13. ali 14. decembra, na katerem sta bili prisotni direktorjevi sodelavki in moja kolegica, je bilo vprašanje o plačni varnosti zastavljeno slednji, in ne meni, kar je takoj povzročilo občutek izključenosti. Vzvišen odnos z vidika statusne

hierarhije je bil zastavljen že prej, na začetku sestanka, ko mi direktor ni ponudil roke v pozdrav, četudi naj bi se to po daljšem obdobju spodobilo. Kljub tej dvojni izključitvi na ravni etikete in etike sem poskušala nekako ohraniti dostojanstvo in sem celo opozorila kolegico iz ustanove, ki naj bi prevzela vodenje slovenskega dela projekta, da je bilo nevljudno oziroma neustrezno prek mednarodnega konzorcija zaprositi za gradivo, ki sem ga pripravila za projektno vlogo. Po elektronski komunikaciji s potencialno menedžerko projekta v naslednjih dneh, ko se je izkazalo, da je vključitev za kolegico možna, moja pa problematična, sem v dnevnik (dne 15. 12. 2012) zapisala: »Zdaj se je name zgrnilo še kup neumnosti v zvezi s projektno vlogo, res obup tudi ta [naziv ustanove]. Inštitucije nasploh, vse je površno, v naglici, netransparentno, hierarhično in neetično. A tokrat sem si rekla, da moram zdržat.« Zlomila sem se že čez dva dni, ko je kolegica, ki sem jo prosila, da v imenu obeh prevzame komunikacijo z ustanovo, brez posvetovanja pristala na to, da se vključi skozi svojo ustanovo – partnersko organizacijo v projekt tako, da prevzame vodenje delovnega svežnja, za katerega sem naredila vsebinski predlog, in to še preden sem pristala na ponujeno plačilo in s tem dokončno tudi na status pogodbene sodelavke, če projekt dobimo. Moja ponudba, da sem sama partnerska organizacija ustanove, kar je bilo statusno možno in kar bi vključevalo honorarno pogodbeno razmerje s kolegico, je ostala brez odgovora menedžerske osebe. »Čisto zlomljena in iz sebe sem, občutljiva, hitro užaljena, grozno je to« (dnevniški zapis, 17. 12. 2012). Čutenje se je s soudeležbo kolegice v statusnem in finančnem zanemarjanju moje vloge potenciralo. V telefonskem pogovoru sem ji povedala, da se namenoma nisem vmešala v njeno komunikacijo z ustanovo, saj sem želela preveriti, ali lahko poskrbi za obe, tako kot sem med iskanjem strehe za projektno vlogo skrbela za obe sama s poudarjanjem, da ne iščem projektne niše samo zase, in z navajanjem njenega imena ob tem. Prepričana sem bila, da bo zadevo korektno izpeljala, in se je iz moje perspektive ta preizkus, ki to niti ni hotel zares biti, končal vse preveč trdo realistično. Istega dne (17. 12. 2012) sem po elektronski pošti sporočila tudi potencialni menedžerki projekta, da zaradi zame ponižujočih peripetij izstopam. To sporočanje o zapletih iz lastne perspektive in odstop, oboje me je pomirilo, nekako tiste dni sem se tudi odločila, da opustim status zasebne raziskovalke. »Iluzije so se sesule [v oklepaju zapisani naziv ustanove, ki je prevzela projekt, kolegičino ime, ime direktorja], prihaja novo obdobje. Res sem bila zaciklana« (dnevniški zapis, 18. 12. 2012). Sledilo je opravičilo menedžerke, sicer raziskovalke, zadolžene za mednarodne odnose, češ da »živimo v birokratiziranem svetu«. Odpisala sem, da se je skromna finančna ponudba, ki sem jo dobila, zavajajoče sklicevala na zakonski okvir, kajti, »kot sem včeraj prebrala v Financah, se je zakon, ki ureja javna naročila, že delno spremenil, spremembe v prid lažjemu javnemu naročanju se bodo zgodile tudi naslednje leto. Že sedaj aneksa k pogodbi do višine 10.000 evrov ni treba predstavljati niti nadzornemu svetu ustanove«. Na to ni bilo odgovora, pač pa mi je direktor pet dni zatem (23. 12. 2012) odpisal, da je moj pogled na timsko zasedbo (edina v timu bi ostala brez funkcije zunaj raziskovanja) »preveč črnogled«. Še istega dne sem izčrpno odgovorila s povzemanjem situacije in z argumentacijo, zakaj menim, da se me je zmanipuliralo. Komunikacija se je z direktorjeve strani nadaljevala čez dva dni z odgovorom, da so bile funkcije razdeljene glede na »interese financerja«. Elektronski dopis se je zaključil s ponudbo, da se v primeru pridobitve projekta »lahko za del,

ki [mi] ga glede na tehnične pogoje razpisa« lahko nudijo, tudi zaposlim. Od tu naprej bom dogajanje le še povzela. Ker mi je bila naknadno ponujena zaposlitev, ki bi v primeru pridobitve projekta omogočila, da koordiniram slovenski del, sem to postavila kot zahtevo, da se vrnem k projektu (elektronski dopis z dne 6. 1. 2013). Gesta je bila bolj izziv kot pa strateška poteza, saj mi je bilo glede na dotedanje dogajanje popolnoma jasno, da odgovor ne bo pozitiven. »Slabo novico« o zavrnitvi pogoja sem prejela po elektronski pošti dne 11. 1. 2013. Ker je direktor sam zapisal, da mi projekta niso speljali, temveč da so delali le v dobro konzorcija (*sic*), sem odgovorila, da gre za krajo in še: »Zadeva je dokazljiva z dopisi, je krasen antropološki primer neoliberalnih odnosov v raziskovanju, in midva se morava pač sprijaznit s tem, da je, kakršna je.« V dodatno ilustracijo naj zapišem še, da je bil zadnji direktorjev poskus, da pomiri situacijo in me znova vključi v tim, tudi posledica dejstva, da je odstopila še kolegica, s čimer je umanjala partnerska organizacija ustanove. Kolegica se mi je nekako med vrsticami tudi opravičila za »zdrs«. Za razumevanje situacije je prav tako pomembno dejstvo, da je druga kolegica, tista iz »direktorjeve« ustanove, med edinim sestankom, ki smo ga imele raziskovalke, vključene v projektni predlog, izjavila, kako nima veliko časa za delo na vlogi, saj da »ima toliko projektov«. V tej luči se je tudi moja izhodiščna skrb za enakomerno delitev sredstev med raziskovalke pokazala kot naivno pravičniška, neusklajena z našimi službenimi realitetami, direktorjevo nelegitimno obravnavanje možnih sredstev z vidika delitve pa toliko bolj neprimerno.

Samorefleksija in od delnega k občemu

Sokonstruiranje situacije je z moje strani potekalo prav skozi držo etične zavezanosti, ki je bila zelo načelna in neodzivna na diferencirane možnosti vpletenih raziskovalk, zlasti pa na lasten preživitveni položaj v raziskovanju. V imenu načelne etične drže, ki sem jo eksplicitno pričakovala tudi od drugih, sem opustila kakršnokoli strateško naravnano ali vsaj previdnost na začetku dogovarjanja. Glede na odnos in delovanje direktorja in »njegovih« dveh zaposlenih kolegic to, domnevam, ne bi spremenilo končnega izida »pogajanja«, bi pa zmanjšalo stres, če bi vztrajala v njem. Lahko bi prispevalo k odločitvi, da opustim pogajanja in odidem s projektno vlogo vred. Tako pa mi je preostala heroična drža, ki se je izpostavila ponovno v situacijskem antiklimaksu: »Zadnji predlog [o ponovni vključitvi v tim s ponujeno zaposlitvijo in vodenjem slovenskega dela projekta] sem na tvojo pobudo napisala tudi zato, ker sem hotela, da se dokončno izkristalizira, kdo smo in kako delamo« (elektronski dopis, 11. 1. 2013). Pogoj modrejšega ravnanja, ki bi še vedno vključeval etični pristop, obenem pa tudi globlje razumevanje položajev, možnosti, privilegijev in mankov ter hotenj vseh vpletenih, bi bila situacijska zmožnost apliciranja vednosti o dveh vzporednih diskurzih etike. Vladajoči etični diskurz, ki ni značilen zgolj za sfero raziskovanja, temveč je v okviru t. i. zahodne kulture univerzalen, se iz perspektive osebne morale veže na krščansko tradicijo (»Ne stori drugemu tega, kar nočeš, da bi drugi storil tebi.«), obenem pa je historično zastopan v tradicionalni liberalni doktrini človekovih pravic. Ta je značilna za levičarsko idejno zaledje raziskovanja v humanistiki in družboslovju, najbolj nadgrajena pa je prav v feministični teoriji. Drug, simultano delujoč sistem negativnih etičnih načel in pervertirane morale ni zgolj stvar »prikritega kurikulum« vsakdanjosti, temveč je z ideologijo neoliberalizma postal legitimno sredstvo v uveljavljanju

družbene totalitete trgovanja z integrirano manipulativnostjo. Nezadržni instrumentalizacija in poblagovljenje druge, drugega sta pripoznani, četudi nezapisani normi. Mehanizem njunega uveljavljanja v institucionalnih okvirih poteka z birokratskim sklicevanjem na pravila, zakone ali na njihove nosilce in nosilke. Uradništvo s tem ni več omejeno na profesionalnost, temveč funkcijsko prežema vsa hierarhična razmerja – tudi v znanosti in posebej raziskovanju. Ob tem gre, kot argumentira Rapport (2010, 87, 88), uspeh birokratskega upravljanja pripisati strukturiranju domačnosti, tj. neracionalnemu momentu: družinskosti, telesnosti, tesnim medčloveškim vezem. Izjava potencialne menedžerke projekta je paradigmatika v zastavljanju domnevne človeškosti in obenem prisilne podreditve črki zapovedi: »živimo v zbirokratiziranemu svetu«. Domačnost situacije, ki sem jo sokonstruirala kot soudeležena, zdaj raziskovalka v avtoetnografiji in avtorica besedila, je mizanscena zlorabe, manipulativnega prevzema projektne vloge. Sklicevanje na pravila je bilo dvakrat lažno: najprej konkretno, v posredovanju napačne informacije, nato strukturno, saj kot zapiše že povzeti antropolog Rapport (prav tam), so zakoni berljivi benevolentno ali zlonamerno, skozi slednje se izključuje tiste, ki se ne prilagajo skupnosti. Izključevanje »neprilagojenih«, če s tem zaključim ta argumentacijski sklop, poteka po hierarhiji vse do zadnje mikroravni medosebnega.

Proti toku

Prvo feministično teoretsko delo, ki sem ga prebrala v okviru podiplomskega študija, je bila monografija Kanadčanke Elspeth Probyn *Sexing the Self* (1993). Avtorica v uvodu opisuje nekolegialne razmere na svoji fakulteti. Zdelo se je nenavadno, četudi dobro izhodišče za tematizacijo medosebnih odnosov iz perspektive spolov. Vtis nenavadnosti je izhajal iz kulturne tujosti konkretnega v tematizaciji razmerij moči in meril akademskih hierarhij. Tudi svoje besedilo, avtoetnografijo situacije, s privzetim pogledom od zunaj razumem kot tujek v prostoru slovenskih raziskovalnih objav; botroval mu je kategorični imperativ »izreči, kar naj bi ostalo neizrečeno in v javnosti neizrekljivo«. Prav to zavedanje je strukturiralo besedilo z dolgim uvodnim delom in veliko teoretskega ozadja. A želja je bila, da ta struktura, ki odraža obotavljanje pred ponovnim, tekstovnim soočenjem s situacijo, ostane vpisana tudi v samo besedilo.

Mera izrekljivosti je mera možnosti spreminjanja sveta, mera možnosti dejstvenega uveljavljanja vladajočih etičnih norm v raziskovanju. Tematizacija družbenih delitev in parazitirajočih raziskovalno-akademiških eksploatacij in manipulacij bi tako morala vključevati avtorsko samorefleksijo ali kar novo metodično kategorijo tovrstne znanstvenoraziskovalne (in pedagoške) samoumestitve. Oblast je tudi tu mamljiva, priložnosti za zlorabo pa je zaradi močne hierarhične strukturiranosti skozi vprašljiva neoliberalna merila raziskovalnega in akademskega dela dovolj že na ravni vsakdanjosti. Pišoča se iz nuje konstantne samorefleksije v razmerjih moči – oblasti ne izvzema. V tem okviru moram prepoznati gesto lastnega ponovnega prevzemanja raziskovalne moči skozi pričujočo temo in metodo. Tudi že v sami situaciji se moje vedenje deloma lahko razume iz te perspektive. Ponovno preizkušanje direktorja s postavljanjem pogoja, za katerega sem vedela, da ga ne bo izpolnil (zahteva po vrnitvi koordinatorske vloge, če mi je že *post festum* ponudil službo), se morda spontano lahko razbere kot pretirano nadaljevanje zapleta in kot mazohizem. Toda v luči želje po ponovnem vzpostavljanju

enake moči v raziskovanju jo sama razumem skozi judovsko biblično zapoved in interpretacijo Slavoja Žižka. »Če te kdo udari po desnem licu, mu nastavi še levo.« V skladu z rabinsko Mišno je to pomenilo, da je prva klofuta dana s hrbtom roke in zato ponižujoča, udarec po levem licu pa vsaj pri desničarjih zahteva uporabo dlani, kar je znamenje enakosti v smislu možnega povračila. Nastavljanje drugega lica je potemtakem zahteva, da me drugi obravnava kot osebo, ki »se ima zavoljo tega pravico braniti in udariti nazaj« (Žižek 2012, 168). Ponovna vzpostavitev raziskovalne moči je legitimna še v razsežnostih, ki daleč presegajo posamezno. Brez te vizije besedilo kljub ustreznemu razumevanju in uporabnosti biblične metafore v samorazumevanju ne bi bilo možno. Tako kot občo simbolno korist razumem tudi pozitiven odgovor na zahtevo po finančnem povračilu za opravljeno delo na projektnem predlogu. Sprožila sem jo v skladu s konzultacijami v znani odvetniški pisarni in ob pomoči statusno močnejše kolegice, potem ko me je koordinatorka konzorcija obvestila, da je bil predlog raziskovalnega projekta izbran za financiranje. Gre za dogajanje, ki se je zgodilo v zadnji fazi priprav na izid pričujoče publikacije.

Opombe

1. Razpis je bil del sedmega okvirnega programa.
2. Dokumentacija za večino opisanega je dostopna v arhivu avtorice v obliki elektronske pošte, medtem ko so dnevniški zapisi osebne narave.
3. Heewon Chang (2008, 98) v predstavitev lastne avtoetnografije multikulturalizma ne vključuje te feminističnosociološke prakse medpresečnosti, temveč vztraja pri ločenih identitetnih pozicijah, ki so mnogotere in zapisane v »kultogram« multikulturalnosti.
4. Antropološki izraz *konstruktivna interpretacija* (angl. constructive interpretation) ne pokriva pomena konstrukcionizma v interpretaciji, nanaša se na transformacijo sebstva skozi avtoetnografijo (Chang 2008, 140).
5. V pričujoči razpravi si v nasprotju s kanonom pisanja znanstvenih besedil dovoljujem dokaj svobodno prehajanje med različnimi oblikami samonanašanja (šifterji). Kirsten Hastrup (1992, 120) zapiše, da je v etnografskih zapisih »jaz« preoblikovan v »ona«, kadar se s tem zaznamuje odnosnost jaza v tujem okolju. Sama se nanašam nase še s prvoosebno množino, predvsem tedaj, kadar si domišljam, da lahko določene teze zapišem v imenu skupinskega subjekta.
6. Na svojem delovnem področju sem tako postala kulturno hibridna, izvirno (civilnodružbeno) in osebnostno sicer zaznamovana z manj ali sploh ne instrumentaliziranimi odnosi, tu pa sem se morala vsaj delno prilagoditi odnosnim ambivalencam, četudi mi je to povzročalo občutke nelagodja (o kulturni hibridnosti gl. Rapport 2010, 85).
7. Situacija je bila časovno umeščena na konec leta 2012 in v prvi mesec leta 2013. Z zaključkom leta 2012 sem opustila status zasebne raziskovalke in se odločila, da do konca leta 2013 najdem drugo obliko zaposlitve z delovnimi možnostmi v raziskovalni, izobraževalni in civilnodružbeni sferi.
8. V članku, napisanem v soavtorstvu, vzpostavljam nekaj smernic za feministično etiko v raziskovanju (Šribar in Vendramin 2012, 131, 132).
9. Enak zaključek opazovanja z analizo sem izmenjala s kolegico, ki zdaj kljub doktoratu in začetkih akademske kariere dela v nevladnem sektorju.
10. Občo vezanost etike na etiketo v percepciji ponazarja primer fotografiranja. Posnetek tuje osebe, ki se znajde v tvoji bližini kot zelen fotografski objekt, je brez njenega pristanka dojet kot nevljuden, na profesionalni ravni pa je definiran kot neetičen, četudi gre načeloma za identičen odnos do osebne integritete druge, drugega.
11. Telefonski pogovor dne 7. 12. 2012. V dnevniškem zapisu je zabeleženo, da je bil direktor hladen in operativen, kar za najin način komuniciranja do tedaj ni bilo običajno.
12. Vsebina elektronskih dopisov v dneh 8. in 9. decembra 2012.

Literatura

- Copjec, Jean. 2002. *Imagine there's no Woman: Ethic and Sublimation*. Cambridge, MA: MIT.
- Chang, Heewon. 2008. *Autoethnography as Method*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- Denzin, Norman K., in Michael D. Giardina. 2009. Introduction: Qualitative Inquiry and Social Justice: Toward a Politics of Hope. V: N. K. Denzin in M. D. Giardina (ur.), *Qualitative Inquiry and Social Justice. Toward a Politics of Hope*, 11–45. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- Haraway, Donna. 1988. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14, 3, 575–599.
- Hastrup, Kirsten. 1992. Writing Ethnography: State of the Art. V: J. Okely in H. Callaway (ur.), *Anthropology & Autobiography*, 116–133. London: Routledge.
- Keane, Webb. 2003. Self-Interpretation, Agency, and the Objects of Anthropology: Reflections on a Genealogy. *Comparative Studies in Society and History* 45, 2, 222–248.
- McCall, Leslie. 2005. The Complexity of Intersectionality. *Journal of Women in Culture and Society* 30, 3, 1771–1800. <<http://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/426800?cookieSet=1>>
- Maher, Frances A., in Mary Kay Tetreault. 1993. Frames of Positionality: Constructing Meaningful Dialogues about Gender and Race. *Anthropological Quarterly* 66, 3 (Constructing Meaningful Dialogue on Difference: Feminism and Postmodernism in Anthropology and the Academy. Part 2), 118–126.
- Mirovni inštitut. 2011. Intersekcionalna perspektiva v razumevanju in reševanju družbenih neenakosti, seminar. Ljubljana, 12. 11.
- Okely, Judith. 1992. Anthropology and Autobiography: Participatory Experience and Embodied Knowledge. V: J. Okely in H. Callaway (ur.), *Anthropology & Autobiography*, 1–28. London: Routledge.
- Probyn, Elspeth. 1993. *Sexing the Self. Speaking Positions in Feminist Discourse*. London: Routledge.
- Rapport, Nigel. 2010. Apprehending Anyone: The Non-indexical, Post-cultural, and Cosmopolitan Human Actor. *Journal of the Royal Anthropological Institut (N. S.)* 16, 84–101.
- Šribar, Renata, in Valerija Vendramin. 2012. Raziskovanje skozi feministično etiko. *Monitor ISH* 14, 1, 117–134.
- Urek, Mojca. 2005. *Zgodbe na delu: pripovedovanje, zapisovanje in poročanje v socialnem delu*. Ljubljana: *cf.
- Žižek, Slavoj. 2012. *Življenje v času konca*. Ljubljana: Cankarjeva založba.